

5. Горобець С. А. Теоретичні засади проблеми формування професійної компетентності майбутнього фахівця-економіста / С. А. Горобець [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://studentam.net.ua/content/view/3505/97>.
6. Гуцан Т. Г. Педагогічні умови формування готовності майбутніх вчителів економіки до профільного навчання старшокласників / Т. Г. Гуцан [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/gutsan-tg-pedagogichni-umovi-formuvannya-gotovnosti-maybutnih-vchiteliv-ekonomiki-do-profilnogo-navchannya-starshoklasnikov>.
7. Моторна Л. В. Педагогічні умови застосування освітніх технологій в процесі викладання природничо-наукових дисциплін у технічних коледжах / Л. В. Моторна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/Motorna.php>.
8. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : навч. посібник / О.М. Пехота та ін. – К. : А.С.К., 2003. – 240 с.
9. Чинченко Ю. В. Моделі і алгоритми автоматизованого управління рівнем готовності авіадиспетчерів до дій в кризових ситуаціях [Електронний ресурс] : автореф. дис. ... канд. тех. наук : 05.13.06 / Ю. В. Чинченко; Нац. трансп. ун-т. – К., 2004. – 20 с. – Режим доступу : <http://www.lib.ua-ru.net/inode/1031.html>.
10. Ярмистий М. В. Професійна та соціальна компетенція державних службовців / М. В. Ярмистий [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cppk.cv.ua/122.php>.
11. Веб-сайт Державного підприємства обслуговування повітряного руху України "Украерору" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://controller.ukosatse.ua/index.php?s=883be99f039a74470f6f9b546ceec84a&act=News>.

УДК 621.396.933(075)

Кміта С. В.

канд. пед. наук,
методист відділу дистанційного навчання
Навчально-сертифікаційного центру Украерорух

МЕТОДИЧНА СИСТЕМА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ДИСПЕТЧЕРІВ УПРАВЛІННЯ ПОВІТРЯНИМ РУХОМ ЯК СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У НІМЕЧЧИНІ

У статті розглядається методична система підвищення кваліфікації диспетчерів управління повітряним рухом як складова розвитку їх професійної комунікативної компетентності у Німеччині. При цьому розглянуті основні компоненти вищевказаної методичної системи.

Ключові слова: методична система підвищення кваліфікації; диспетчер управління повітряним рухом; комунікативна компетентність.

Кміта Е. В. Методическая система повышения квалификации диспетчеров управления воздушным движением как составляющая развития их профессиональной коммуникативной компетентности в Германии. В данной статье рассматривается методическая система повышения квалификации диспетчеров управления воздушным движением как составляющая развития их профессиональной коммуникативной компетентности в Германии. При этом рассмотрены основные компоненты вышеуказанной методической системы.

Ключевые слова: методическая система повышения квалификации; диспетчер управления воздушным движением; коммуникативная компетентность.

Kmita Ye. The methodical system of air traffic controllers refresher training as a component of their professional communicative competence development in Germany. The methodical system of air traffic controllers refresher training as a component of their professional communicative competence development in Germany is described in this article. The main elements of the mentioned above methodical system are defined too.

Key words: methodical career development system, aircraft control operator, communicative competence.

Ця стаття є результатом вивчення проблеми розвитку **професійної (іншомовної) комунікативної компетентності диспетчерів управління повітряним рухом**, комплексного утворення, яке містить у собі іншомовні комунікативні знання, навички, вміння та здатність їх відповідного використання для здійснення спілкування в процесі ведення радіообміну з рейсами, які здійснюють польоти на міжнародних повітряних трасах, у тих або інших умовах професійної взаємодії; це інтегративне утворення особистості, яке має складну структуру і виступає як взаємодія і взаємопроникнення лінгвістичної, соціокультурної та комунікативної компетентностей, рівень сформованості яких дозволяє авіаційному фахівцю ефективно здійснювати іншомовну, а отже, міжмовну, міжкультурну та міжособистісну комунікацію.

У системі професійної підготовки диспетчерів управління повітряним рухом (далі – УПР), запропонованої організацією Eurocontrol для країн ЕСАС (Європейської конференції з цивільної авіації) виділяється 4 види навчання:

- початкове (InitialTraining),
- навчання на підприємстві УПР (UnitTraining),
- навчання для підтримки компетентності (ContinuationTraining)
- навчання для розвитку кар'єри (DevelopmentTraining).

Навчання для підтримки компетентності й навчання для розвитку кар'єри спрямовані на вже сертифікований персонал управління повітряним рухом, що має відповідні посвідчення й досвід роботи, тому ці два види підготовки можна розглядати як підвищення кваліфікації.

Навчання для підтримки компетентності.

Цей вид навчання спрямований на розширення й зміцнення існуючих знань і навичок та містить:

- курси відновлення знань (Refreshertraining),
- навчання діям у непередбачених ситуаціях (EmergencyTraining),
- перехідне навчання для отримання додаткової кваліфікаційної оцінки, допуску до нового обладнання або процедур (ConversionTraining).

Директива 2006/23 ЕК передбачає включення в навчання для підтримки компетентності і мовних курсів.

Курси відновлення знань розробляються й проводяться для перегляду, підкріплення або вдосконалення існуючих знань і навичок, включаючи й навички колективної роботи.

Навчання діям у непередбачених ситуаціях повинне проводитися для всіх диспетчерів на регулярній основі. Воно охоплює аварійні позаштатні ситуації й відмови систем.

Перехідне навчання повинне забезпечувати персонал знаннями й навичками, відповідними до майбутніх змін у роботі:

- отримання нових кваліфікаційних оцінок,
- уведення в дію нової АС УПР,
- модернізація устаткування на робочому місці,
- уведення нових процедур тощо.

Курси навчання для підтримки компетентності, як правило, включають теоретичну, практичну частини й заняття на тренажері.

Тривалість та інтенсивність курсів визначаються, виходячи зі схем підтримки компетентності підприємства УПР, обсягу й серйозності передбачуваних змін тощо.

Навчання для розвитку кар'єри

Цей вид навчання забезпечує додаткові знання й навички, необхідні при зміні профілю роботи у ході розвитку кар'єри диспетчера УПР:

- інструктор зі стажування на робочому місці,
- керівник польотів,
- керівник з безпеки польотів,
- керівник з навчання,
- керівник з оцінки компетентності.

З точки зору розвитку професійної комунікативної компетентності авіадиспетчерів у рамках їх підвищення кваліфікації в Німеччині у DFS Deutsche Flugsicherung GmbH пропонуються такі семінари:

- Підготовка до проходження тесту ICAO на визначення рівня знань і володіння англійською мовою;
- Авіаційна англійська мова для персоналу аеронавігаційного обслуговування або керівного складу;
- Процедури радіотелефонного зв'язку.

Принципи, які використовуються у системі підвищення кваліфікації диспетчерів УПР у Німеччині

Принцип комунікативності на сучасному рівні підвищення кваліфікації диспетчера УПР з точки зору розвитку професійної комунікативної компетентності передбачає:

- отримання та створення різних типів повідомлень;
- застосування різних інструментів відповідно до потреб аналізу різних текстів і культурних феноменів;
- інтегрування лінгвістичних та інтерпретаційних знань і умінь у різних ситуаціях спілкування;
- апробування та застосування культурної / інтеркультурної / функціональної грамотності та відповідних усвідомлених умінь [4].

Одним зі способів інтенсифікації навчання професійній іноземній мові (насамперед, інтерактивного спілкування іноземною мовою) і наближення навчання до „природного” шляху опанування мовлення є процес спілкування професійною іноземною мовою, тобто використання принципу комунікативності у навчанні.

Будь-який навчальний процес є процесом спілкування, що відбувається у формі спілкування авіадиспетчерів, а також шляхом спілкування слухачів один з одним. На заняттях зі спеціалізованої англійської мови іншомовне спілкування – це не лише засіб, але й мета навчання. Звідси впливає важливість урахування комунікативної спрямованості навчання іноземної мови.

Комунікативність передбачає мовленнєву спрямованість навчального процесу, що полягає не лише в тому, що переслідується мовленнєва практична мета, але й у тому, що шлях до цієї мети – це практичне використання мови.

Комунікативність включає в себе індивідуалізацію навчання мовленнєвої діяльності, під якою розуміємо урахування всіх особливостей слухача як індивідуальності: його здібностей, умінь здійснювати мовленнєву та навчальну діяльність і, головне, його особистісних характеристик.

Комунікативність передбачає ситуативність навчання. Ситуативність необхідна і як спосіб мовленнєвої мотивації, і як умова розвитку мовленнєвого вміння. Ситуативність дійсно може відтворити комунікативну реальність, чим і підвищить інтерес до говоріння [4].

Комунікативність пов'язана з поняттям функціональності. Це означає, що будь-яка мовленнєва одиниця, будь-яка мовна норма виконує в процесі комунікації певні мовленнєві функції.

Принцип функціональності передбачає перш за все адекватний процес комунікації, підбір матеріалу, тобто:

- вибір із тих сфер комунікації, в яких працюють авіадиспетчери;
- вибір лексики не на основі глобальної частотності, а частотності для певної мовленнєвої задачі в певній ситуації;
- вибір лексики, необхідної для сфери міжособистісного спілкування (у рамках диспетчерської зміни)

[4].

При цьому передбачається широке використання комунікативних вправ на семінарах зі спеціалізованої англійської мови.

Усі вправи для усного мовлення можна класифікувати за двома напрямками:

- залежно від мовленнєвої діяльності (говоріння – слухання), для розвитку якої вони призначені та
- від етапу становлення складного мовленнєвого вміння говорити чи слухати [4].

Принцип системного квантування. Системне квантування впливає зі специфіки функціонування розумової діяльності людини, яка виражається різними знаковими системами: мовними, символічними, графічними. Різні типи моделей демонстрації знань у стислому компактному вигляді відповідають властивості людини мислити образами. Вивчення, засвоєння, обмірковування тексту – це і є складання схем в умі, кодування матеріалу. При необхідності людина може відновити, «розгорнути» увесь текст, але його якість і міцність буде залежати від якості й міцності цих схем у пам'яті, від того, створені вони інтуїтивно слухачем або професійно – інструктором (викладачем). Це досить складна інтелектуальна робота, і слухача треба послідовно до неї готувати.

Найбільший ефект у засвоєнні інформації буде досягнутий, якщо методи ведення записів відповідають тому, як мозок зберігає й відтворює інформацію. Фізіологи П. К. Анохін, Д. А. Поспелов доводять, що це відбувається не лінійно, списком, аналогічно мові або листу, а в переплетенні слів із символами, звуками, образами, почуттями. Специфікою роботи мозку обґрунтовують свою систему квантового навчання американські вчені-педагоги Б. Депортер і М. Хенаки. Їхній внесок у способи створення моделей навчального матеріалу – це «Карти пам'яті», «Записи фіксування й створення», «Метод групування».

Принцип системного квантування припускає облік таких закономірностей:

- навчальний матеріал великого обсягу запам'ятовується з труднощами;
- навчальний матеріал, розташований компактно в певній системі, краще сприймається;
- виділення в навчальному матеріалі значеннєвих опорних пунктів сприяє ефективному запам'ятовуванню.

Принцип модульності. До особливостей модульного навчання відносять:

- обов'язкове опрацювання кожного компонента дидактичної системи і наочне ілюстрування його в модульній програмі та модулях;
- чітку структуризацію змісту навчання, послідовний виклад теоретичного матеріалу, забезпечення навчального процесу дидактичними матеріалами і системою контролю засвоєння знань, що дозволяють коректувати процес навчання;
- варіативність навчання, адаптацію навчального процесу до індивідуальних можливостей і запитів слухачів.

Сутність модульного навчання полягає у відносно самостійній роботі слухача з освоєння індивідуальної програми, складеної з окремих модулів (модульних одиниць). Кожен модуль є закінченою професійною дією, освоєння якого йде за операціями-кроками.

Модульною програмою реалізується комплексна дидактична мета, що включає інтегруючі дидактичні цілі, досягнення кожної з яких забезпечує конкретний модуль. Зміст модуля структурують на *навчальні елементи*, яким відповідають часткові дидактичні цілі, причому кожен навчальний елемент повинен співвідноситися з певним функціональним елементом професійної діяльності.

Дидактична система модуля навчання прогнозується, проектується і здійснюється на основі загальних і специфічних наукових принципів. При проектуванні модульної програми враховують такі загальні принципи:

- компонування змісту навчального процесу навколо базових понять і методів;
- систематичність і логічна послідовність викладу навчального матеріалу;
- цілісність і практична значущість змісту;
- наочність подання навчального матеріалу.

До специфічних принципів проектування модульної програми відносять: модульність, структуризацію, динамічність, гнучкість, паритетність, реалізацію зворотного зв'язку, усвідомлену перспективу. Відповідно до *принципу модульності* навчання має будуватися за окремим модулем як основним засобом засвоєння слухачами навчальної інформації про передбачувану професійну діяльність. Виділення модулів відбувається відповідно до специфіки діяльності авіаційних фахівців, а засвоєння знань, умінь і навичок будується через систему дій.

У теорії та практиці модульного навчання у професійній школі виділяються два підходи: предметно-діяльнісний і системно-діяльнісний. На основі цих підходів розробляються різні концепції підготовки фахівців, в яких процес навчання або цілком, або в рамках конкретного предмета (предметів) орієнтований на послідовне засвоєння слухачем елементів професійної діяльності та змісту модульної освітньої програми.

Зміст підготовки передбачає розвиток у диспетчерів УПР таких елементів [3]:

- *Знань:*
граматичної структури;
побудови речень;
більшої кількості слів (розширення словникового запасу),
- *Навичок:*
чіткої та правильної комунікації (спілкування),
- *Інтерактивної поведінки:*
Негайного, відповідного та інформативного мовного реагування.

Методи підготовки

Для розвитку професійної комунікативної компетентності авіадиспетчерів у процесі підвищення їх кваліфікації використовуються:

- дискусії;
- рольова гра;
- презентації [3].

Види підготовки

Головним видом підготовки є модульне навчання, яке в процесі розвитку професійної комунікативної компетентності полягає в послідовному засвоєнні слухачем модульних одиниць і модульних елементів. Гнучкість і варіативність модульної технології професійного навчання особливо актуальні в умовах ринкових відносин при кількісних і якісних змінах робочих місць, перерозподілі робочої сили, необхідності масового перенавчання працівників. Не можна не враховувати й чинник короткочасності навчання в умовах прискорених темпів науково-технічного прогресу [2].

Особливості модульного навчання полягають у тому, що слухач частково або повністю самостійно може працювати із запропонованою йому навчальною програмою, що містить у собі цільову програму дій, бази інформації й методичне керівництво для досягнення поставлених дидактичних цілей. У цьому випадку функції інструктора (викладача) можуть змінитися від інформаційно-контролюючих до консультаційно-координуючих.

При модульному навчанні немає строго заданого строку навчання. Він залежить від рівня підготовленості того, хто вчиться, його попередніх знань і вмінь, бажаного рівня одержуваної кваліфікації. Навчання може припинитися після оволодіння будь-якого модуля. Слухач може вивчити один або кілька модулів та отримати вузьку спеціалізацію або опанувати всіма модулями й отримати широкопрофільну професію.

Зазначені вище риси модульної системи професійної освіти дають можливість звернути увагу на такі її позитивні якості:

- досягається мобільність знань у структурі професійної компетентності диспетчера УПР шляхом заміни застарілих модульних одиниць на нові, які містять нову й перспективну інформацію;
- керування навчанням слухачів є мінімальним. Це дозволяє вирішити проблеми з майбутнім навчанням і підвищенням кваліфікації робочих кадрів і фахівців;
- завдяки чітким, коротким записам навчальної інформації при конструюванні дидактичних модулів інструктори (викладачі) і слухачі привчаються до короткого висловлення думок і суджень;
- час засвоєння інформації, записаної в дидактичному модулі, порівняно із традиційними формами надання навчального матеріалу в 10–14 разів менший; скорочується навчальний курс на 10–30% без втрат повноти викладання й глибини засвоєння навчального матеріалу за рахунок дії фактора «стискання» і «відхилення» навчальної інформації, зайвої для певного виду робіт або діяльності;
- відбувається самонавчання з регулюванням не тільки швидкості роботи, але й змісту навчального матеріалу;
- досягається декомпозиція професії (спеціальності) у цільовій і змістовій частинах (модулів, блоків), які мають самостійні значення, є можливість навчання декільком професіям на основі засвоєння різних професійних блоків з урахуванням конкретної виробничої діяльності [2].

Використовуються такі види підготовки:

- підготовка з використанням комп'ютерів;
- практична підготовка (з використанням багатьох практичних вправ);
- відпрацювання на тренажері конкретних задач (тренажерна підготовка).

Контроль успішності проводиться у вигляді вхідних, поточних і підсумкових усних і письмових екзаменаційних перевірок.

Підвищення кваліфікації диспетчерів УПР в Німеччині з розвитку їх професійної комунікативної компетентності пов'язано з навчанням авіаційної англійської мови з метою розвитку навичок їх інтерактивної комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Терешков В. Повышение квалификации диспетчерского персонала УВД: европейские требования [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pilotam.ru/media/files/other/mak/russian/info/seminars/konferen-riga-2008/files/11-Tereshkov.pdf>
2. Зайцева Л. С. Принцип комунікативності у навчанні іноземної мови / Л. С. Зайцева, Т. О. Чекулаєва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rusnauka.com/7. DN 2007/Pedagogica/20777.doc.htm>

3. Бадмаева Б. Ц. Некоторые теоретические основы технологии визуализации / Б. Ц. Бадмаева [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.convdocs.org/docs/index-223995.html>

4. Ваганова С. В. Технології професійного навчання / С. В. Ваганова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ua-referat.com/%D0%A2%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97_%D0%

УДК 378. 147

Марчук В. В.

Білоцерківський національний аграрний університет

СУТНІСТЬ І ХАРАКТЕР ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ

У статті автор висвітлює те, що на сучасному етапі формування ціннісних орієнтацій особистості визначає сутність, структуру, зміст ціннісних орієнтацій, їх функції у життєдіяльності людини та суспільства, проводиться типологізація як самих ціннісних орієнтацій, так і індивідів на основі характеру їх ціннісних орієнтацій.

Ключові слова: особистість, ціннісні орієнтації, суспільство, сутність, висококваліфіковані фахівці.

Марчук В. В. Сутність і характер ціннісних орієнтацій. В статті автор освещает то, что на современном этапе формирования ценностных ориентаций личности определяет сущность, структуру, содержание ценностных ориентаций, их функции в жизнедеятельности человека и общества, проводится типологизация как самих ценностных ориентаций, так и индивидов на основе характера их ценностных ориентаций.

Ключевые слова: личность, ценностные ориентации, общество, сущность, высококвалифицированные специалисты.

Marchuk V. V. The essence and character of the value orientations. In the article the author highlights that on the modern stage of the personality value orientations forming the essence, structure, maintenance of the value orientations is determined, their function at the vital functions of man and society, typology both of the value orientations and individuals on the basis of the value orientations character is conducted.

Key words: personality, value orientations, society, essence, highly skilled specialists.

Ціннісні орієнтації як наукова проблема привертають увагу широкого кола вчених різних напрямів наукового пізнання. Вона розглядається у тісному взаємозв'язку з життєвими цілями особистості, способом її життя, потребами, інтересами, психологічними установками тощо. Таке широке коло питань, дотично до яких досліджується сутність і характер ціннісних орієнтацій, дає можливість виділити, принаймні, декілька напрямів вивчення цього феномена.

Досліджуючи проблему формування ціннісних орієнтацій, учені зазначають, що їх діапазон можна визначати за діапазоном інтересів індивіда, за широтою його зв'язків із навколишнім світом. Враховуючи силу мотиваційного впливу ціннісних орієнтацій на свідомість людини, виділяються ціннісні орієнтації на працю, сім'ю, освіту, громадську діяльність та інші сфери самоутвердження індивіда.

Метою цієї статті є висвітлення сутності ціннісних орієнтацій у процесі формування особистості на сучасному етапі розвитку нашого суспільства.

Питання ціннісних орієнтацій у науковій літературі не нове, його досліджували такі науковці, як А. Г. Александров, В. П. Анненков, А. М. Архангельський, О. О. Бандура, М. Б. Євтух, Г. П. Шевченко та інші.

Особливий інтерес викликають дослідження, в яких визначається сутність, структура, зміст ціннісних орієнтацій, їх функції у життєдіяльності людини та суспільства, проводиться типологізація як самих ціннісних орієнтацій, так і індивідів на основі характеру їх ціннісних орієнтацій. Адже без з'ясування сутнісних властивостей ціннісних орієнтацій, які, на думку багатьох дослідників, є важливим компонентом внутрішньої структури особистості, не можливо буде з'ясувати їх детермінуючу роль у трансформаційних процесах.

Для проведення класифікації структурних компонентів системи ціннісних орієнтацій використовується ще й культурологічний підхід, тобто, класифікуються структурні компоненти системи ціннісних орієнтацій на основі певного типу культури, керуючись при цьому положенням, що сама культура – це сукупність певних цінностей і їх практичне втілення у різних сферах людської життєдіяльності.

Залежно від типів культури виділяються такі основні типи ціннісних орієнтацій: політична культура, яка включає в себе високу політичну свідомість і активність, уміння розуміти сутність поточних політичних подій, правильно реагувати на них і відповідно їй – політичні ціннісні орієнтації; моральна культура і моральні ціннісні орієнтації, в основі яких – орієнтація на погодження окремими індивідами своєї поведінки з інтересами інших людей і суспільства в цілому, на знання і дотримання суспільних і загальнолюдських моральних стандартів поведінки, на подолання так званої “подвійної” моралі (моралі “для себе” і моралі “для інших”); естетична культура і відповідно їй естетичні ціннісні орієнтації, в основі яких лежить розвинуте естетичне сприймання, уміння дати оцінку естетичного у явищах навколишньої дійсності, прагнення до оволодіння естетичною культурою минулого і сучасного етапів розвитку суспільства.

Система ціннісних орієнтацій становить важливий елемент ціннісного ставлення людини до навколишньої дійсності. Ціннісна орієнтація – це вибіркоче ставлення людини до матеріальних і духовних цінностей, система установок такого ставлення, переконань, переваг, які впливають на поведінку індивіда. Під